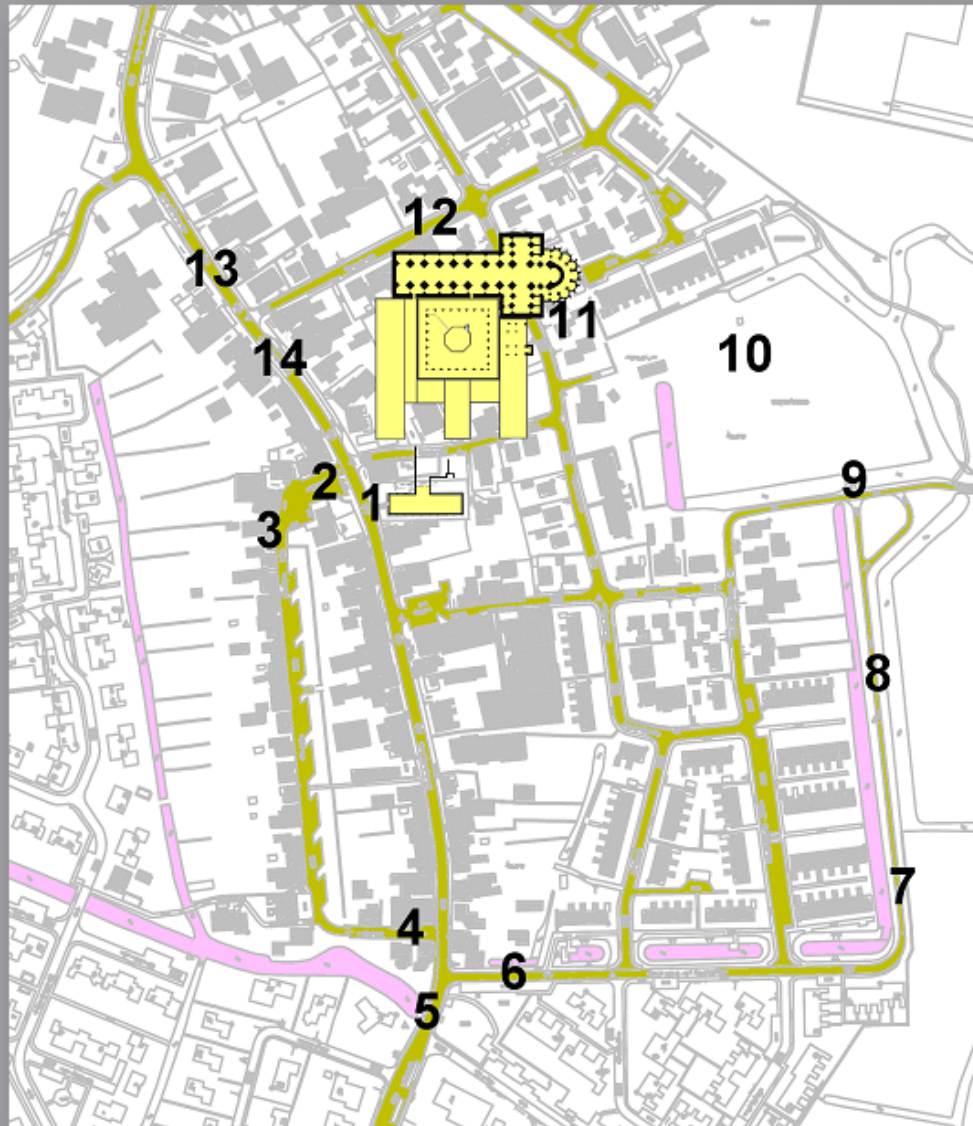

Plattegrond Aduard

Op de plattegrond van het huidige dorp Aduard is het middeleeuwse kloosterterrein nog goed zichtbaar. Links en rechts ziet u respectievelijk de westelijke en de oostelijke ringgracht. De zuidelijke gracht is onbedoeld hergraven in de vorm van drie grote vijvers. Op deze kaart is alleen het centrale gedeelte van het klooster weergegeven, dat voornamelijk op basis van archeologisch onderzoek is gereconstrueerd. Van de andere gebouwen, die over het terrein verspreid lagen, is niets bekend. Dat moeten er heel veel geweest zijn, want aan het eind van de 16^e eeuw leek het klooster op een stad.

Historische Vereniging Aduard, mei 2009 (kaart wandelroute Aduard)

Een wandeling over het kloosterterrein van Aduard

www.aduard-historie.nl

13. Aan het einde van de Schoolstraat gaat u naar rechts.

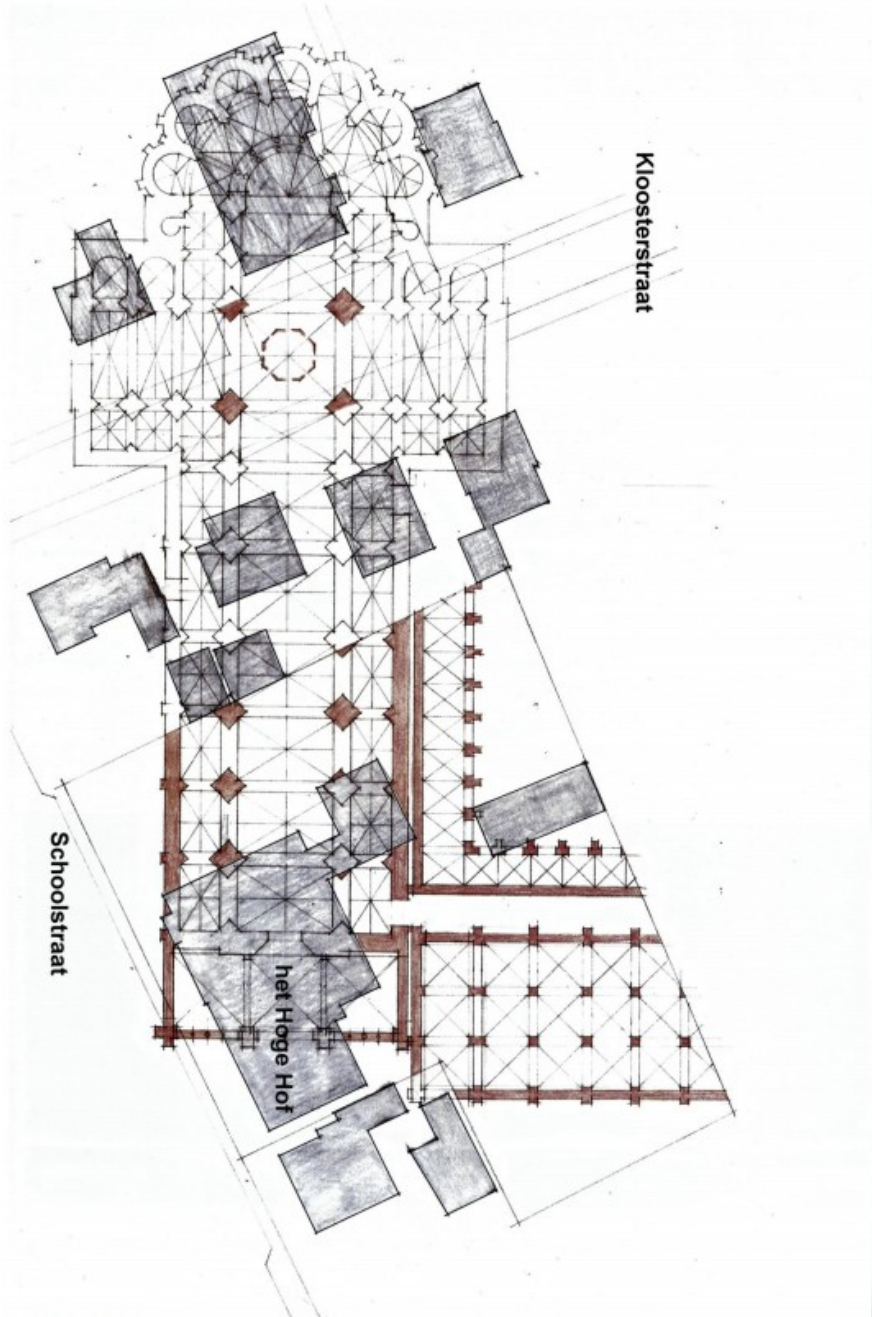
Het witte huis op de hoek (nr. 64) met de 4 linden is gebouwd rond 1700 en staat naar alle waarschijnlijkheid op kelders van het klooster. In dit gebied stonden de gebouwen voor de gasten (kapellen, eetzaal, slaapzaal, ziekenzaal).

Ter hoogte van het kleine huisje links (nr. 69) lag de noordelijke tak van de ringgracht met een brug, waarvan restanten zijn opgegraven. Het was de hoofdingang van de abdij. Het moet een groot poortgebouw zijn geweest met vertrekken voor de poortwachter en een dubbele deur: een grote voor wagens en een kleine voor voetvolk.

U loopt nu op het weggetje dat de verbinding was tussen de 'verkeersader' Groningen - Friesland in de Middeleeuwen. Het oorspronkelijke tracé van die verkeersweg is gearceerd weergegeven op de kaart. Deze weg was vroeger een heerweg, waar legers langs trokken en kan dus ouder zijn dan het klooster.

14. Terug lopen naar de Abdijkerk.

Aan de linkerhand ziet u de Gereformeerde kerk, die gebouwd is in 1913. Van ca. 1600 tot 1815 stond hier het landhuis (de borg) van respectievelijk de families Coenders, Clant en Lewe. Op de plaats van de bakkerij, de kerk en de pastorie die er naast staat, stonden het bakhuis en brouwhuis. Erachter bevond zich de eigenlijke borg, zoals die afgebeeld staat op een vroeg 18^e eeuws portret van Emerentia van Bierum, de echtgenote van Evert Joost Lewe. De voorkant was naar het oosten gericht met een lange oprijlaan die uitkwam op de huidige Evert Harm Woltersweg / Albert Harkemaweg. Eromheen lag een prachtig parklandschap met bossen, vijvers en prieeltjes. In 1815 is alles afgebroken en met de grond gelijk gemaakt. Behalve het meubilair en de grafstenen in de ziekenzaal, is er niets meer in Aduard wat herinnert aan die tijd van jonkers, behalve de oude hulst die in de tuin achter het Hoge Hof staat. Deze is ongeveer 250 jaar oud en moet gepoot zijn vlak na de dood van jonkheer Evert Joost Lewe.

9. Rechtdoor via het houten hek de begraafplaats betreden en weer rechtdoor lopen, schelpenpad blijven volgen.

U loopt over de nieuwe uitbreiding van de begraafplaats. De oostgracht van het klooster is hier al veel eerder gedempt.

10. Schelpenpad volgen naar links. Aan de rechterhand bevindt zich het urnenhuisje; in de verte ziet u het hek van de uitgang van de begraafplaats.

Aan uw linkerhand ziet u een bult, waarop de oude begraafplaats ligt. Deze dateert van 1714, toen Evert Joost Lewe, heer van Aduard, de provincie verzocht het oude kerkhof van het klooster te mogen opruimen. De provincie stemde toe, onder de voorwaarde, dat hij een nieuw kerkhof zou aanleggen. Deze dus.

Achter de aula ligt een gracht, die deel heeft uitgemaakt van een lusthof met labyrinth, aangelegd door abt Arnoldus Lanth rond 1570. De lusthof had een kleine ringgracht, waarvan deze oostelijke tak is blijven liggen; de noordelijke tak is gedempt in de jaren zeventig ten behoeve van de bouw van de aula.

Als u het hek gepasseerd bent, ziet u aan de linkerhand de voormalige pastorie van de Nederlands Hervormde Kerk. Deze dateert van ongeveer 1870. De voorganger was een kloostergebouw dat toegang gaf tot die lusthof. In de kelder van de pastorie bevinden zich nog muurresten daarvan.

11. Bij de kruising naar rechts, Kloosterstraat volgen in noordelijke richting totdat u aan uw rechterhand vier nieuwbouwwoningen (onder-een-kap) ziet staan, dwars op de straat (nrs. 29a t/m 29d).

Op het wegdek is de viering van de kerk aangegeven. Dat is het middelpunt van de korte armen van de kruisvorm en het lange schip. Ook ziet u de kapellen van het noordelijk transept. Hier werden door priestermonniken privémissen gelezen. Onder huisnummer 29a ligt het hoofdaltaar. Hier zijn in 1940 de stoffelijke resten van de heilige Emanuel van Cremona opgegraven. Rondom het altaar ligt de kapellenkrans met zeven altaren in ronde nissen.

12. Op de eerstvolgende kruising slaat u linksaf de Schoolstraat in.

Aan uw linkerhand ziet u het verenigingsgebouw het 'Hoge Hof'. Dit gebied had die naam al in de vorige eeuw. Het is het hoogste punt van de wierde waarop 1500-2000 jaar geleden al bewoning is geweest (De oude naam van Aduard is Adewerth, wat 'oude wierde' betekent). Dit was ook het centrum van het kloosterterrein waar het westelijk gedeelte van de kerk stond en de gebouwen van de lekenbroeders.

Op het parkeerterrein en achter het gebouw vindt u de locatie van deze gebouwen gemarkeerd. Het Hoge Hof is in 1876 gebouwd als christelijke school.

Meer dan vierhonderd jaar geleden bestond het dorp Aduard nog niet. Er was hier toen een andere wereld, die van de monniken van de St. Bernardusabdij. Geen woonhuizen of winkels, maar grote, van dikke bakstenen opgetrokken gebouwen die de horizon van Middag-Humsterland domineerden. De reusachtige abdijkerk torende hoog boven alle andere gebouwen uit: het klooster zag eruit als een stad, omringd door een muur en een ca. 25 meter brede gracht.

In 1580 is het klooster het toneel geworden van oorlogshandelingen tussen Staatse en Spaanse legers. De monniken zijn gevlucht. In 1594 werd met de Reductie van Groningen de katholieke godsdienst verboden. Het kloosterleven kwam zodoende ook juridisch ten einde en langzamerhand is het enorme gebouwencomplex afgebroken. De abdijkerk van Aduard, gebouwd in de 13^e eeuw, was een hoogtepunt in de Groninger architectuurgeschiedenis. Ook deze viel ten prooi aan de slopershamer, net als de andere gebouwen, zoals: de kapittelzaal, de sacristie, de slaapzalen, de eetzaal, de keukens, de latrines, de poortgebouwen, de gastenvertrekken, de kapellen, de wasgelegenheden, de ziekenzaal voor de lekenbroeders, de ziekenzaal voor de gasten, de bakkerij, de leerlooierij, de bierbrouwerij, de boerderijen, de stallen, de poortgebouwen, de gastenvertrekken, de kapellen etc.

Gelukkig is niet alles verdwenen. De 13^e eeuwse ziekenzaal voor de koormonniken (in de volksmond Abdijkerk genoemd) is blijven staan en de ringgracht om het klooster ligt er voor het grootste gedeelte nog. Het dorp Aduard heeft zich ruimtelijk gevoegd naar de vorm van het kloosterterrein. De plaats van de abdijkerk is het hoogste punt van het dorp en werd door generaties Aduarders het hoge hof genoemd. De contouren van de abdijkerk, kloosterhof, conversengang en conversengebouwen zijn daar aangegeven op de straat en in de tuin achter het verenigingsgebouw (de voormalige christelijke school) dat Het Hoge Hof heet.

Deze brochure voert u naar de plekken in het dorp Aduard, waar de monniken eeuwenlang hebben gebeden en gewerkt, waar u even de 21^e eeuw achter u kunt laten om de contouren te zien van een andere wereld, die uit Aduard nooit verdwijnen zal: het 'bidt en werkt' van de Cisterciënzers.

De wandeling duurt ca. 30 minuten

Achterin vindt u een plattegrond met de route.
De nummers corresponderen met de tekst.

Historische Vereniging Aduard
Aduard, mei 2009

[Www.aduard-historie.nl](http://www.aduard-historie.nl)

Informatie: secretariaat Marijke Lap, tel 050-7021320

Email: hvduard@gmail.com

1. Start voor de Abdijkerk. Dit is de vm. ziekenzaal van het klooster.

De ziekenzaal is in 1595 in gebruik genomen als kerk voor de Protestantse eredienst en heeft nog steeds die functie. Het is gebouwd in 1297 onder abt Henricus I en wordt beschouwd als een schoolvoorbeeld van de Groninger Romanogotiek. Het interieur is veel decoratiever en gevarieerder dan het exterieur. Zeer zeldzaam zijn de geglazuurde touwmotieven in de rozetten bovenin en bij de vensters. De ziekenzaal heeft nog de originele tegelvloer met Cisterciënzer motieven.

2. U steekt de straat over en loopt het pleintje (Kaakheem) op.

Op dit plein werden in de 17^e en begin 18^e eeuw misdadigers terechtgesteld. De laatste radbraking vond plaats in december 1720. De terechtgestelde was de Zeeuw Jacob Leeser die een boerin op Wierumerschouw met een bijl had vermoord toen haar man ter kerke was. In het vonnis door Lewe van Aduard ondertekend staat dat 'hij ter justitie plaats zal worden gebracht en dat anderen ter exempele sijn lighaam op een radt sal werden gelegd en alsoo door de scherpregerter levendigh geradtbraekt en daar naa sijn hoofd van het lighaam gescheijden op een staek gesettet.'

3. Sla vervolgens links de Hofstraat in.

Aan de rechterkant vindt u het **museum St. Bernardushof** dat gehuisvest is in een woonhuis dat eind 16e eeuw is gebouwd door mensen die op het kloosterterrein zijn gaan wonen. Zij waren de eerste Aduarders die de kost verdienden met het verhandelen van afbraakmateriaal van het klooster.

Op de plek van het grasperk aan uw linkerzijde lag tot aan 1961 het zogenaamde Binnendiep van het klooster. Hier kwamen de monniken met hun schepen het kloosterterrein binnen om goederen te laden en te lossen.

Recht voor u uit, aan het einde van de straat, achter de Sarrieshut (nr. 3) ligt het watertje De Lindt, door de monniken aangelegd rond 1400. Het verbindt het Binnendiep met het Aduarderdiep. Via het Aduarderdiep en het Reitdiep voeren de monniken naar de Waddenzee naar hun handelspartners in Duitsland.

In het pand Hofstraat 15 bevond zich tot 1844 op de zolder een Rooms-Katholieke schuilkerk. Niet iedereen werd protestant na de Reformatie. In Aduard groeide zo een Katholieke parochie, die in 1844 een nieuwe kerk liet bouwen in Zuidhorn. Een houten Mariabeeld van het klooster - de Onze Lieve Vrouwe van Aduard - is mee verhuisd en hangt daar aan de muur.

4. U volgt de Hofstraat naar links richting Hoofdstraat.

Het laatste pand aan de linkerhand is een restant van het voormalige rechthuis van de familie Lewe van Aduard. Hier is het vonnis uitgesproken tegen de

moordenaar Jacob Leeser. Vermoedelijk heeft de Zuiderpoort van het klooster hier ergens gestaan.

5. U slaat rechtsaf en loopt ca. 20 meter rechtdoor totdat u aan uw rechterhand een watertje ziet liggen.

U staat nu op de plek waar in 1602 de inwoners van Aduard een stenen boogbrug hebben gebouwd over de Lindt om een uitgang te hebben bij de Zuiderpoort. De vm. hoofdstraat door het klooster werd daardoor een doorgaande weg. In de 19e eeuw werd de stenen boog vervangen door een houten dek. Omstreeks 1952 werd die opgeruimd ten behoeve van een betonnen dek. In 1973 heeft de gemeente Aduard de brug helaas weggehaald en ca. 100 meter van de Lindt richting Groningen gedempt en ingericht met bossages en een speelplaats. Op de plaats van de brug vond de archeoloog Prof. Van Giffen een middeleeuwse sluis.

6. U gaat terug en loopt rechts de Baron Lewe van Aduardsingel in.

Gelijk aan uw linkerhand ziet u een tuin liggen die aanmerkelijk lager gesitueerd is dan de plek waar u zich bevindt. Het is de bedding van zuidelijke tak van de ringgracht van het klooster.

De vijvers liggen eveneens op de plaats van de zuidelijke ringgracht.

7. De Baron Lewe van Aduardsingel volgen tot het eind, waar hij naar links afbuigt en overgaat in een schelpenpad.

De sloot aan uw linkerhand is een restant van de oostelijke tak van de ringgracht.

8. Schelpenpad volgen.

De weilanden rechts van u liggen in de Nijlandsterpolder. In tijden van oorlog kwam de grootste dreiging voor het klooster van die kant:

Aan het begin van de 16e eeuw legert hertog Georg uit Oost-Friesland zich met 5000 soldaten in de abdij. Zijn vijand, Edzard, legert zich op de Gaaikemadijk, maakt een schipbrug over het Aduarderdiep naar 't Nijlant, vanwaar hij de abdij beschiet; vervolgens legt hij een brug bij het Washuis en legert zich aan de westzijde van de abdij; 300 Saksen trekken uit de abdij en verbranden drie huizen op Langeweer en twee huizen op Nijlant. Edzard legt een schans aan op Steentil, De Saksen proberen de schans in te nemen, wat mislukt; op de terugtocht verbranden zij enige huizen op het Aduarder Voorwerk.

Deze oostkant is nog onbebouwd en de enige plek langs de begrenzing van het klooster die nog de middeleeuwse situatie laat zien.